

دکتر سیدجواد طباطبایی

تمایز ایران از سایر کشورها

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی

انتشار: ۲۳ اردیبهشت ۱۳۹۵ ۳۰ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

تاریخ ایران، در همه‌ی بدی‌ها و خوبی‌های آن، نیازی به ایدئولوژی ندارد. آنچه ایران را از همه‌ی کشورهای همسایه‌ی او متمایز می‌کند، این تاریخی‌بودن -یعنی غیر ایدئولوژیکی بودن- تاریخ آن است و همین تاریخی‌بودن تاریخ ایران -یعنی نفور بودن تاریخ ایران از همه‌ی نظریه‌هایی است که با مواد آن سازگار نیست- نوشتن غیرایدئولوژیکی تاریخ ایران را ممکن می‌کند. کشورهایی در همسایگی ایران، که تاریخ آن‌ها منابعی جز منابع تاریخ ایران ندارد، برای نوشتن تاریخ خود ناچار باید مقولات علوم اجتماعی و علم سیاست جدید را وا

تاریخ ایران، در همه‌ی بدی‌ها و خوبی‌های آن، نیازی به ایدئولوژی ندارد. آنچه ایران را از همه‌ی کشورهای همسایه‌ی او متمایز می‌کند، این تاریخی‌بودن -یعنی غیر ایدئولوژیکی بودن- تاریخ آن است و همین تاریخی‌بودن تاریخ ایران -یعنی نفور بودن تاریخ ایران از همه‌ی نظریه‌هایی است که با مواد آن سازگار نیست- نوشتن غیرایدئولوژیکی تاریخ ایران را ممکن می‌کند.

کشورهایی در همسایگی ایران، که تاریخ آن‌ها منابع تاریخ ایران ندارد، برای نوشتن تاریخ خود ناچار باید مقولات علوم اجتماعی و علم سیاست جدید را وام بگیرند. بسیاری از کشورهای همسایه‌ی ایران، به لحاظ تاریخی، کشور نیستند و تاریخ آن‌ها جزئی از تاریخ ایران است، اما از خلاف‌آمدعادت با توجه به مقولات علم سیاست جدید، کشور به‌شمار می‌آیند.

نوشتن تاریخ این کشورها در بی‌اعتنایی به مقولات علم سیاست جدید ممکن نیست، زیرا اگرچه زمانی بر آن‌ها گذشته، اما این گذشت زمان موجب نشده است مردم این کشورها به چنان آگاهی برسند که بتوانند مقولات فهم وحدت قومی را تدوین کنند.

عراق و افغانستان، اگر بخواهند «تاریخ و وحدت قومی» خود را بفهمند نمی‌توانند از مقولات جدید علوم اجتماعی و علم سیاست بی‌نیاز باشند، اما مفاهیم تاریخ، ملیت و دولت ایران موادی را فراهم آورده‌است که بدون ارجاع به نظام مفاهیم جدید نیز می‌توان تاریخ ایران را فهمید.

این‌که من می‌گویم در نوشتن تاریخ ایران نمی‌توان هگلی، مارکسی و ... بود -یعنی هگلی یا مارکسی‌بودن بی‌معناست، اگرچه تاریخ مارکسیستی ایران وجود داشته، اما عرض خود بُردنی بیش نبوده- به معنای این است که نظام مفاهیم آن‌ها قالب‌هایی برای موادی ویژه هستند و جز به‌عنوان قالب‌ها نیز نمی‌توان از آن‌ها سود جست.

آن‌گاه که هگل ایران را نخستین دولت می‌خواند، مفهوم دولت را بر مواد تاریخ ایران تحمیل نمی‌کند، که در این صورت می‌توانستیم از ایدئولوژی هگلی دولت سخن بگوییم، بلکه مفهومی را می‌سازد که با نظری به واقعیت و مواد تاریخ ایران نیز تنقیح شده‌است.

کاربرد اسلوب تاریخ تحوّل مفاهیم، برای تدوین تاریخ ایران، از این حیث دارای اهمیت است که تاریخ‌نویس را به ژرفای تاریخ ایران هدایت می‌کند تا بتواند با غوّاصی مواد تاریخ ایران نسبت آن‌ها را با مفاهیمی که ایرانیان تاریخ خود را در آن مفاهیم فهمیده‌اند روشن کند.

بنابراین تاریخ‌نویس ایرانی، به‌خلاف بسیاری از کشورهایی که هنوز ملت به‌شمار نمی‌آیند، یعنی مواد تاریخ آن کشورها را نمی‌توان در قالب مفهوم ملت در معنای جدید آن ریخت، موادی از تاریخ ایران پیش از تکوین دولت جدید را در اختیار دارد که ناسازگاری با مفهوم جدید ملت ندارد.

این‌که از سده‌ای پیش بسیاری از ایران‌شناسان توانسته‌اند برخی از مواد تاریخ ایران پیش از دوران جدید را در قالب مفهوم «ملت» و «ملی» توضیح دهند، به معنای این است که چنین ناحیه‌هایی از تاریخ و تاریخ‌اندیشه در ایران به

گونه‌ای به مفهوم «ملت» و «ملّی» نزدیک شده بودند که نمی‌شد آن مواد را به عنوان مضمونِ مفهومِ دیگری فهمید.

این‌که بیش از یک سده پیش تئودور نلدرکه، خاورشناس آلمانی، شاهنامه‌ی حکیم ابوالقاسم فردوسی را حماسه‌ی ملّی ایران نام داد و این‌که والتر هینتس، تاریخ‌نویس آلمانی، برآمدن صفویان را «تشکیل‌دولت‌ملّی» در ایران خواند، از این‌روست که آن دو در شاهنامه‌ی فردوسی و حکومت صفویان رگه‌هایی از واقعیت «ملّی» ایرانی یا آن‌چیزی را می‌دیدند که هانری کربن از آن به «آن‌ایرانی» یا *res iranica* تعبیر کرده‌است، «آنی» که من از آن به «مشکل» تعبیر می‌کنم.

تأمّلی درباره‌ی ایران

جلد نخست، صص ۳۷، ۳۸

با ملاحظاتِ مقدماتی در مفهوم ایران

دکتر جواد طباطبایی

تاریخ‌نویس ایرانی، به‌خلاف بسیاری از کشورهایی که هنوز ملّت به‌شمار نمی‌آیند، موادی از تاریخ ایران پیش از تکوین دولت جدید را در اختیار دارد که ناسازگاری با مفهوم جدید ملت ندارد.

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «تماییز ایران از سایر کشورها»، پارسیان دژ، ۱۳۹۵.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وبسایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<https://www.parsiandej.ir/articles/1850/pdf/تماييز-ايران-سايير-کشور-ها.pdf>

آخرین ویرایش مقاله: ۱۲ مرداد ۱۴۰۵